

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
WIZARA YA ELIMU SAYANSI NA TEKNOLOJIA

MUHTASARI WA SOMO LA JIOGRAFIA NA MAZINGIRA ELIMU YA MSINGI
DARASA LA III – VI
2023

© Taasisi ya Elimu Tanzania 2023
Toleo la Kwanza 2023

ISBN 978-9987-09-802-6

Taasisi ya Elimu Tanzania
Eneo la Mikocheni
132 Barabara ya Ali Hassan Mwinyi
S.L.P 35094
14112 Dar es Salaam.

Simu: +255 735 041 168 / 735 041 170
Baruapepe: director.general@tie.go.tz
Tovuti: www.tie.go.tz

Muhtasari huu urejelewe kama: Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia (2023). *Muhtasari wa Somo la Jiografia na Mazingira Elimu ya Msingi Darasa la III - VI*. Taasisi ya Elimu Tanzania.

Haki zote zimehifadhiwa. Hairuhusiwi kunakili, kurudufu, kuchapisha, kutafsiri wala kutoa muhtasari huu kwa namna yoyote ile bila idhini ya maandishi kutoka Tasisi ya Elimu Tanzania.

Yaliyomo

Orodha ya Majedwali.....	iv
Vifupisho.....	v
Shukurani	vi
1.0 Utangulizi.....	1
2.0 Malengo Makuu ya Elimu Tanzania	1
3.0 Malengo ya Elimu ya Msingi Darasa la III - VI.....	2
4.0 Umahiri wa Jumla wa Elimu ya Msingi Darasa la III - VI.....	3
5.0 Umahiri Mkuu na Umahiri Mahususi	3
6.0 Majukumu ya Mwalimu, Mwanafunzi na Mzazi.....	4
6.1 Mwalimu	5
6.2 Mwanafunzi.....	6
6.3 Mzazi.....	6
7.0 Mbinu za Ufundishaji na Ujifunzaji	7
8.0 Zana/Vifaa vya Ufundishaji na Ujifunzaji	7
9.0 Upimaji wa Maendeleo ya Ujifunzaji	7
10.0 Idadi ya Vipindi.....	8
11.0 Maudhui ya Ufundishaji na Ujifunzaji	8
Darasa la III.....	9
Darasa la IV.....	14
Darasa la V	19
Darasa la VI.....	24
Bibliografia	30

Orodha ya Majedwali

Jedwali Na. 1: Umahiri Mkuu na Umahiri Mahususi	4
Jedwali Na 2: Maudhui ya Darasa la III	9
Jedwali Na. 3: Maudhui ya Darasa la IV	15
Jedwali Na. 4: Maudhui ya Muhtasari Darasa la V	19
Jedwali Na. 5: Maudhui ya Muhtasari Darasa la VI	24

Vifupisho

LAT	Lugha ya Alama Tanzania
TEHAMA	Teknolojia ya Habari na Mawasiliano
TET	Taasisi ya Elimu Tanzania

Shukurani

Maandalizi ya Muhtasari wa somo la Jiografia na Mazingira Elimu ya Msingi Darasa la III-VI yamehusisha wataalamu mbalimbali kutoka taasisi za serikali na zisizo za serikali. Taasisi ya Elimu Tanzania (TET) inatambua na kuthamini michango ya washiriki wote waliofanikisha uandaaji wa muhtasari huu. Aidha, TET inatoa shukurani za pekee kwa wahadhiri, wakufunzi, wathibiti ubora wa shule, walimu pamoja na wakuza mitaala wa TET. Vilevile, TET inaishukuru Kamati ya Kitaifa ya Wataalamu ya Kusimamia Kazi ya Maboresho ya Mitaala ya Elimu ya Awali, Msingi, Sekondari na Ualimu iliyoteuliwa na Waziri wa Elimu, Sayansi na Teknolojia. Kamati hii ilifanya kazi kwa weledi na kuhakikisha kuwa maudhui ya muhtasari huu yanalenga kuwa na wahitimu wenye maarifa, ujuzi na stadi zitakazowawezesha kujiajiri, kuajiriwa na kumudu maisha yao ya kila siku, ambalo ndio lengo kuu la uboreshaji wa Mitaala ya Mwaka 2023.

Mwisho, TET inatoa shukurani za pekee kwa Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia kwa kuwezesha uandaaji na usambazaji wa muhtasari huu.

Dkt. Aneth A. Komba
Mkurugenzi Mkuu
Taasisi ya Elimu Tanzania

1.0 Utangulizi

Somo la Jiografia na Mazingira ni somo la lazima katika ngazi ya Elimu ya Msingi kuanzia Darasa la III–VI. Lengo la kufundisha somo hili ni kumwezesha mwanafunzi kuwa na umahiri katika kutunza mazingira na kutumia stadi za Jiografia na Mazingira katika miktadha mbalimbali. Mwanafunzi atakuza uelewa wa matumizi ya ramani, elimu ya anga na rasilimali za Nchi ya Tanzania. Vilevile, somo hili litamwezesha mwanafunzi kumudu stadi za awali za upatikanaji wa taarifa za idadi ya watu na makazi pamoja na kutunza mazingira.

Muhtasari huu umeandaliwa kwa lengo la kumwongoza mwalimu katika ufundishaji na ujifunzaji wa somo la Jiografia na mazingira, Darasa la III-VI Tanzania Bara. Muhtasari huu umetafsiri Mtaala wa Elimu ya Msingi wa Mwaka 2023. Aidha, Muhtasari utamwezesha mwalimu kupanga shughuli za ufundishaji na ujifunzaji kwa kumjengea mwanafunzi stadi za udadisi, ubunifu, ushirikiano, mawasiliano na utatuzi wa changamoto katika mazingira yake.

2.0 Malengo Makuu ya Elimu Tanzania

Malengo makuu ya elimu Tanzania ni kumwezesha kila Mtanzania:

- (a) Kukuza na kuboresha haiba yake ili aweze kujithamini na kujiamini;
- (b) Kuheshimu utamaduni, mila na desturi za Tanzania, tofauti za kitamaduni, utu, haki za binadamu, mitazamo na matendo jumuishii;
- (c) Kukuza maarifa na kutumia sayansi na teknolojia, ubunifu, fikra tunduizi, uvumbuzi, ushirikiano, mawasiliano na mtazamo chanya katika maendeleo yake binafsi, na maendeleo endelevu ya taifa na dunia kwa ujumla;
- (d) Kuelewa na kulinda tunu za taifa ikiwa ni pamoja na utu, uzalendo, uadilifu, umoja, uwazi, uaminifu, uwajibikaji na lugha ya taifa;
- (e) Kujenga stadi za maisha na stadi za kazi ili kuongeza ufanisi katika maisha ya kila siku;

- (f) Kukuza tabia ya kupenda na kuheshimu kazi ili kuongeza tija na ufanisi katika uzalishaji na utoaji wa huduma;
- (g) Kutambua na kuzingatia masuala mtambuka ambayo ni pamoja na afya na ustawi wa watu (jamii), usawa wa kijinsia, usimamizi na utunzaji endelevu wa mazingira; na
- (h) Kukuza ushirikiano wa kitaifa na kimataifa, amani na haki kwa kuzingatia Katiba ya nchi na mikataba ya kimataifa.

3.0 Malengo ya Elimu ya Msingi Darasa la III - VI

Malengo ya Elimu ya msingi Darasa III - VI ni kumwezesha mwanafunzi:

- (a) Kukuza stadi za kusoma, kuandika, kuhesabu na kuwasiliana kwa lugha fasaha, Lugha ya Alama ya Tanzania (LAT) na lugha mguso;
- (b) Kuifahamu, kuitumia na kuithamini lugha ya Kiswahili, Kiingereza, na angalau lugha nyingine moja ya kigeni;
- (c) Kuthamini na kudumisha utamaduni wa Mtanzania, umoja wa kitaifa na kutambua tamaduni nyingine;
- (d) Kukuza maarifa, uwezo wa kudadisi, kufikiri kiyakinifu, kubuni na kutatua matatizo;
- (e) Kukuza maadili, uadilifu, na kuheshimu tofauti za imani;
- (f) Kubaini na kukuza vipaji, vipawa, stadi za kazi, michezo na sanaa;
- (g) Kukuza tabia ya kuthamini na kupenda kufanya kazi;
- (h) Kutambua na kutumia sayansi na teknolojia katika kujifunza na maisha ya kila siku;
- (i) Kukuza maarifa, ujuzi na mwelekeo wa kutunza mazingira, kuheshimu usawa wa kijinsia na masuala mengine mtambuka; na
- (j) Kukuza uwezo wa kuchangamana katika mazingira jumuishi.

4.0 Umahiri wa Jumla wa Elimu ya Msingi Darasa la III - VI

Umahiri wa jumla utakaojengwa na mwanafunzi wa Darasa la III - VI ni:

- (a) Kutumia stadi za kusoma, kuandika, kuhesabu na kuwasiliana kwa lugha fasaha, Lugha ya Alama ya Tanzania (LAT) na lugha mguso;
- (b) Kutumia na kuithamini lugha ya Kiswahili, Kiingereza, na angalau lugha nyingine moja ya kigeni;
- (c) Kuonesha, kuthamini na kuheshimu utamaduni wa Mtanzania, umoja wa kitaifa na kutambua tamaduni nyingine;
- (d) Kudadisi, kufikiri kiyakinifu, kubuni na kutatua matatizo;
- (e) Kuonesha uadilifu na kuheshimu tofauti za imani;
- (f) Kutumia vipaji, vipawa, stadi za kazi, michezo na sanaa katika miktadha mbalimbali;
- (g) Kuthamini na kupenda kufanya kazi;
- (h) Kutumia sayansi na teknolojia katika kujifunza na maisha ya kila siku;
- (i) Kutunza mazingira, kuheshimu usawa wa kijinsia na masuala mengine mtambuka; na
- (j) Kuchangamana katika mazingira jumuishi.

5.0 Umahiri Mkuu na Umahiri Mahususi

Muhtasari wa somo la Jiografia na Mazingira Elimu ya msingi kwa Darasa III - VI una umahiri mkuu na umahiri mahususi kama inavyoonekana katika Jedwali Na. 1.

Jedwali Na. 1: *Umahiri Mkuu na Umahiri Mahususi*

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi
1.0 Kumudu stadi za awali za ramani na mfumo wa jua	1.1 Kutumia ramani katika maisha ya kila siku 1.2 Kuonesha uelewa wa awali wa elimu ya mfumo wa jua
2.0 Kumudu stadi za awali za sura ya nchi na rasilimali zilizopo	2.1 Kuonesha uelewa wa awali wa sura ya nchi 2.2 Kuonesha uelewa wa rasilimali asilia kuu za Tanzania 2.3 Kuonesha uelewa wa awali wa uhusiano kati ya rasilimali asilia na maendeleo
3.0 Kumudu stadi za awali za Jiografia ya binadamu	3.1 Kuonesha uelewa wa vyanzo vya taarifa za idadi ya watu na makazi 3.2 Kuonesha uelewa wa awali wa uhusiano kati ya mtawanyiko wa watu na matumizi ya rasilimali
4.0 Kumudu misingi ya kutunza mazingira	4.1 Kuonesha uelewa wa awali wa elimu ya kutunza mazingira 4.2 Kuonesha uelewa wa awali wa dhana ya tabianchi na uhusiano wake na shughuli za kiuchumi

6.0 Majukumu ya Mwalimu, Mwanafunzi na Mzazi

Ufundishaji na ujifunzaji unategemea ushirikiano madhubuti baina ya mwalimu, mwanafunzi na mzazi/mlezi katika kutekeleza majukumu mbalimbali. Majukumu yao ni kama yafuatayo:

6.1 Mwalimu

Mwalimu anatarajiwa:

- (a) Kumwezesha mwanafunzi kujifunza na kupata umahiri uliokusudiwa katika somo la Jiografia na Mazingira;
- (b) Kutumia mbinu za kufundishia na kujifunzia kwa kuzingatia umri, mahitaji anuai na uwezo wa mwanafunzi ili kumwezesha:
 - (i) Kujenga umahiri unaohitajika katika Karne ya 21;
 - (ii) Kushiriki kikamilifu katika mchakato wa ujifunzaji
- (c) Kutumia mbinu shirikishi zinazomfanya mwanafunzi kuwa kitovu cha ujifunzaji zikiwemo zile zitakazomwezesha mwanafunzi kufikiri, kutafakari na kutafuta maarifa kutoka katika vyanzo mbalimbali. Njia za kufundishia na kujifunzia zinazopendekezwa ni pamoja na kazi za vitendo, utafiti, majaribio ya kisayansi, majadiliano na kazi mradi zinazolenga kutatua matatizo halisi katika mazingira ya mwanafunzi. Aidha mwalimu anahimizwa kutumia njia nyingine kama hizo kulingana na muktadha ili kufanikisha ujenzi wa umahiri uliokusudiwa;
- (d) Kuandaa darasa salama lenye mazingira rafiki ya kufundishia na kujifunzia;
- (e) Kutengeneza au kufaragua zana za kufundishia na kujifunzia;
- (f) Kufanya upimaji endelevu mara kwa mara kwa kutumia zana na mbinu za upimaji na tathmini zinazopima nadharia na vitendo zikiwemo bunguabongo, orodhahakiki, majaribio, dodoso, maswali ya ana kwa ana, mazoezi, kazi kwa vitendo (kazi binafsi, kazi za vikundi), kazimradi na mkoba wa kazi. Zana na mbinu nyingine ni majaribio kwa vitendo, uwasilishaji, mitihani ya muhula na mtihani wa mwisho;
- (g) Kuhakikisha kuwa ujifunzaji na ufundishaji unafanyika kwa haki na usawa kwa kila mwanafunzi bila kujali tofauti zao;
- (h) Kumlinda mwanafunzi awapo shuleni;
- (i) Kufuatilia maendeleo ya mwanafunzi ya kila siku
- (j) Kubaini mahitaji ya mwanafunzi na kutoa afua stahiki;
- (k) Kushirikisha wazazi/walezi na jamii katika hatua mbalimbali za ujifunzaji wa mwanafunzi; na
- (l) Kuchopeka masuala mtambuka na TEHAMA katika ufundishaji na ujifunzaji.

6.2 Mwanafunzi

Mwanafunzi anatarajiwa:

- (a) Kuwa mtendaji mkuu katika mchakato wote wa ujifunzaji;
- (b) Kupata umahiri unaokusudiwa kwa kushiriki katika shughuli mbalimbali za ujifunzaji ndani na nje ya darasa;
- (c) Kushirikiana na wenzake pamoja na mwalimu katika mchakato wa ujifunzaji; na
- (d) Kushiriki katika kutafuta maarifa kutoka katika vyanzo mbalimbali ikiwamo vitabu vya kiada, ziada, na machapisho mengine kutoka katika maktabamtandao.

6.3 Mzazi

Mzazi/mlezi anatarajiwa:

- (a) Kusimamia na kufuatilia maendeleo ya mtoto katika ujifunzaji;
- (b) Pale inapowezekana kumsimamia mtoto kutekeleza kazi zake za kitaaluma;
- (c) Kuhakikisha kuwa mazingira ya nyumbani ni rafiki na salama yanayoweza ujifunzaji;
- (d) Kufuatilia mwenendo wa tabia ya mtoto;
- (e) Kumpatia mtoto vifaa vyote vinavyohitajika katika ujifunzaji;
- (f) Kuhakikisha mtoto anapata mahitaji muhimu; na
- (g) Kumfundisha mtoto juu ya muhimu na thamani ya elimu pamoja na kumhimiza kujifunza kwa bidii.

7.0 Mbinu za Ufundishaji na Ujifunzaji

Ufundishaji na ujifunzaji wa somo la Jiografia na Mazingira utaoongozwa na ujenzi wa umahiri unaotumia mbinu zinazomfanya mwanafunzi kuwa kitovu cha ujifunzaji na mwalimu kuwa mwezesaji. Mwalimu atatumia mbinu za ufundishaji na ujifunzaji Jiografia na Mazingira zinazomshirikisha mwanafunzi katika tendo zima la ufundishaji na ujifunzaji kwa kuzingatia usawa wa kijinsia, changamoto za ulemavu na mahitaji ya ujifunzaji.

8.0 Zana za Ufundishaji na Ujifunzaji

Mchakato wa ufundishaji na ujifunzaji unahitaji zana/vifaa mbalimbali ili kujenga umahiri uliokusudiwa. Hivyo, mwalimu na mwanafunzi wanapaswa kushirikiana katika kuandaa au kufaragua zana/vifaa mbadala vinavyopatikana katika mazingira yao ili kufanikisha ufundishaji na ujifunzaji. Zana za ufundishaji na ujifunzaji zinapaswa kuwa shirikishi na zinazokidhi mahitaji, umri na uwezo wa mwanafunzi. Mwalimu anapaswa kuhakikisha mwanafunzi anapata nafasi ya kuona, kusikia, kushika na kutumia zana. Aidha, Mwalimu anapaswa kutafuta taarifa kutoka katika vyanzo mbalimbali ili kuleta ufanisi katika mchakato wa ufundishaji na ujifunzaji. Orodha ya vitabu vilivyoidhinishwa kwa ajili ya rejea vitatolewa na TET.

9.0 Upimaji wa Maendeleo ya Ujifunzaji

Upimaji ni mchakato muhimu katika ufundishaji na ujifunzaji ili kuwezesha ujenzi wa umahiri. Upimaji wa somo la Jiografia na Mazingira utajumuisha upimaji endelevu na upimaji tamati. Upimaji endelevu utazingatia vigezo vilivyoainishwa katika kila shughuli ya ujifunzaji na utamwezesha mwalimu kubaini uwezo na uhitaji wa mwanafunzi katika ujifunzaji. Vilevile, utalenga kupima mabadiliko katika maarifa, stadi na mwelekeo wa kutenda, kuthamini, kusimulia na kutumia stadi anazojifunza katika mazingira yanayomzunguka. Aidha, mwalimu atatumia taarifa za upimaji kuboresha ufundishaji na kuwezesha wanafunzi kufikia lengo la ujifunzaji. Zana za upimaji zinazoweza kutumika wakati wa ufundishaji na ujifunzaji ni binguabongo, orodha hakiki, mazoezi ya darasani, majaribio, majaribio kwa vitendo, dodoso, maswali ya ana kwa ana, mazoezi, kazi kwa vitendo (kazi binafsi na kazi za vikundi), kazimradi na mkoba wa kazi na zana nyingine kama hizo.

Upimaji tamati utahusisha mitihani ya wiki, muhula na mtihani wa mwisho wa mwaka ambayo itatumika kupima maendeleo ya ujifunzaji wa mwanafunzi. Taarifa za upimaji huu pamoja na kutumika kutathimini maendeleo ya mwanafunzi, zitatumika kutoa mrejesho wa kuwezesha ufundishaji na ujifunzaji. Aidha, kutakuwa na upimaji wa kitaifa wa Darasa la Sita ambao utachangia alama 7.5 katika mtihani wa Kidato cha Nne.

10.0 Idadi ya Vipindi

Muhtasari wa somo la Jiografia na Mazingira Elimu ya Msingi unatoa makadirio ya muda utakaotumika katika ufundishaji na ujifunzaji kwa kuzingatia uzito wa umahiri mahususi na shughuli za kutendwa na mwanafunzi. Makadirio haya ya muda yamewekwa kwa mfumo wa vipindi ambapo kila kipindi ni dakika 40. Idadi ya vipindi kwa somo hili ni vipindi vinne (4) kwa wiki kwa Darasa la III - VI.

11.0 Maudhui ya Ufundishaji na Ujifunzaji

Muhtasari wa somo la Jiografia na Mazingira Darasa la III - VI umebeba maudhui ambayo yamepangiliwa katika vipengele saba ambavyo ni umahiri mkuu, umahiri mahususi, shughuli za ujifunzaji, mbinu za ufundishaji na ujifunzaji zinazopendekezwa, vigezo vya upimaji, zana /vifaa pamoja na idadi ya vipindi. Maudhui hayo yameoneshwa katika Jedwali Na. 2 hadi 5.

Darasa la III

Jedwali Na 2: Maudhui ya Darasa la III

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za ujifunzaji	Mbinu za ufundishaji na ujifunzaji zinazopendekezwa	Vigezo vya upimaji	Zana za ufundishaji na ujifunzaji vinavyopendekezwa	Idadi ya vipindi
1.0 Kumudu stadi za awali za ramani na mfumo wa jua	1.1 Kutumia ramani katika maisha ya kila siku	Kueleza dhana ya jiografia na mazingira (<i>maana, uhusiano na umuhimu</i>)	<p>Bunguabongo: Ongoza wanafunzi kubunguabongo kuhusu maana ya Jiografia na Mazingira</p> <p>Kisamafunzo: Ongoza wanafunzi kusoma kisamafunzo kinachohusu uhusiano wa jiografia na mazingira kisha kujadili</p> <p>Maswali na majibu: Ongoza wanafunzi kueleza umuhimu wa Jiografia na mazingira kwa jamii zao</p>	Dhana ya Jiografia na Mazingira imeelezwa kwa usahihi	Mchoro unaoonesha dhana ya jiografia, video yenye maudhui ya dhana ya jiografia	30

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za ujifunzaji	Mbinu za ufundishaji na ujifunzaji zinazopendekezwa	Vigezo vya upimaji	Zana za ufundishaji na ujifunzaji vinavyopendekezwa	Idadi ya vipindi
			<p>Ujifunzaji kwa njia ya mtandao na maktaba: Ongoza wanafunzi kusoma katika mtandao au vitabu maudhui yanayohusu umuhimu wa Jiografia na mazingira kisha kujadiliana</p>			
2.0 Kumudu stadi za awali za sura ya nchi na rasilimali zilizopo	2.1 Kuonesha uelewa wa awali wa sura ya nchi	Kueleza dhana ya sura ya nchi (<i>Maana, maumbo - milima, vilima, tambarare, mabonde, uwanda wa juu na basini na mtawanyiko</i>)	<p>Maswali na majibu: Ongoza wanafunzi kueleza maana ya sura ya nchi na kutaja maumbo ya sura ya nchi</p> <p>Majadiliano: Ongoza wanafunzi kueleza mtawanyiko wa maumbo ya sura ya nchi kwa kutumia ramani</p>	Dhana ya sura ya nchi imeelezwa kwa usahihi	Ramani za topografia, picha na michoro ya maumbo mbalimbali ya sura ya nchi	42

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za ujifunzaji	Mbinu za ufundishaji na ujifunzaji zinazopendekezwa	Vigezo vya upimaji	Zana za ufundishaji na ujifunzaji vinavyopendekezwa	Idadi ya vipindi
			Uchunguzi: Wanafunzi wapelekwe katika maeneo ya jirani kuchunguza maumbo mbalimbali ya sura ya nchi			
3.0 Kumudu misingi ya kutunza mazingira	3.1 Kuonesha uelewa wa awali wa elimu ya kutunza mazingira	(a)Kueleza uhusiano baina ya shughuli za kibinadamu na utunzaji wa mazingira (<i>ufugaji, uchimbaji madini, uvuvi, uchanaji mbao, viwanda na kilimo</i>)	Maswali na majibu: Kwa kutumia maswali na majibu, ongoza wanafunzi kueleza maana ya mazingira, shughuli za kibinadamu na utunzaji wa mazingira Majadiliano: Ongoza wanafunzi katika makundi kujadiliana kuhusu uhusiano wa shughuli za kibinadamu na utunzaji wa mazingira	Uhusiano wa shughuli za kibinadamu na utunzaji wa mazingira umeelezwa kwa usahihi	Video fupi na makala za matukio ya mifano halisi ya shughuli za binadamu zinazoathiri mazingira na mazingira halisi	36

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za ujifunzaji	Mbinu za ufundishaji na ujifunzaji zinazopendekezwa	Vigezo vya upimaji	Zana za ufundishaji na ujifunzaji vinavyopendekezwa	Idadi ya vipindi
			Uchunguzi: Ongoza wanafunzi kutembelea maeneo ya shuleni na nyumbani ambayo shughuli za kibinadamu zinafanyika ili kubaini uhusiano uliopo kati ya shughuli hizo na utunzaji wa mazingira			
		(b)Kueleza njia za kutunza mazingira (kupanda maua na miti/ ukoka, njia anuai za kukabiliana na taka katika mazingira)	Maswali na majibu: Ongoza wanafunzi kueleza njia za kutunza mazingira Ujifunzaji kwa njia ya mtandao na maktaba: Ongoza wanafunzi kusoma katika maktaba au katika mtandao kuhusu njia za kutunza mazingira	Njia za kutunza mazingira zimeelezwa kwa usahihi	Video fupi na makala za matukio ya mifano halisi ya utunzaji wa mazingira, mazingira halisi	34

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za ujifunzaji	Mbinu za ufundishaji na ujifunzaji zinazopendekezwa	Vigezo vya upimaji	Zana za ufundishaji na ujifunzaji vinavyopendekezwa	Idadi ya vipindi
			<p>Uchunguzi: Ongoza wanafunzi kutembelea maeneo ya jirani yenye mazingira yaliyotunzwa ili kubaini njia zilizotumika kutunza mazingira hayo</p> <p>Kazi ya vitendo: Ongoza wanafunzi kupanda miti na maua/ukoka na kutumia njia bora za uhifadhi wa taka</p>			

Darasa la IV

Jedwali Na. 3: Maudhui ya Darasa la IV

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za ujifunzaji	Mbinu za ufundishaji na ujifunzaji zinazopendekezwa	Vigezo vya upimaji	Zana za ufundishaji na ujifunzaji vinavyopendekezwa	Idadi ya vipindi
1.0 Kumudu stadi za awali za ramani na mfumo wa jua	1.1 Kutumia ramani katika maisha ya kila siku	(a) Kuonesha uelekeo wa vitu mbalimbali kwa kutumia pande kuu nne na nane za dunia <i>(Kutambua pande kuu nne, kuchora pande kuu nne, kutumia pande kuu nne kuonesha uelekeo, kutambua pande nane, kuchora pande nane, kutumia pande nane kuonesha uelekeo)</i>	Maswali na majibu: Ongoza wanafunzi kwa kutumia maswali na majibu kutambua pande kuu nne na nane za dunia Kazi ya vitendo: Ongoza wanafunzi (i) kuchora na kuonesha uelekeo wa pande kuu nne na nane za dunia (ii) kutumia pande kuu nne na nane za dunia kuonesha vitu, maeneo mbalimbali ya shule na jamii zao	Uelekeo wa vitu mbalimbali umeoneshwa kwa kutumia pande kuu nne na nane za dunia	Dira, michoro ya ramani rahisi, tufe	30

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za ujifunzaji	Mbinu za ufundishaji na ujifunzaji zinazopendekezwa	Vigezo vya upimaji	Zana za ufundishaji na ujifunzaji vinavyopendekezwa	Idadi ya vipindi
		(b) Kueleza dhana ya ramani (<i>maana, sifa na umuhimu</i>)	<p>Maswali na Majibu: Shirikisha wanafunzi kwa kutumia maswali na majibu kueleza maana ya ramani</p> <p>Kazi kwa vikundi: Ongoza wanafunzi katika vikundi kujadiliana kuhusu sifa na umuhimu wa ramani kisha kuwasilisha darasani</p>	Dhana ya ramani imeelezwa kwa usahihi	Ramani sahili, chati ya alama mbalimbali za ramani	13
		(c) Kuchora ramani sahili kuonesha mazingira ya darasani	<p>Maswali na majibu: Ongoza wanafunzi kubainisha vitu vilivyomo darasani</p> <p>Kazi za Vitendo: Ongoza wanafunzi kuchora ramani sahili kuonesha mazingira ya darasani</p>	Ramani sahili ya kuonesha mazingira ya darasa imechorwa kwa usahihi	Zana za kuchorea (<i>Karatasi, kalamu ya risasi, ufutio, rula, kadi za manila, ramani ya darasa</i>)	21

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za ujifunzaji	Mbinu za ufundishaji na ujifunzaji zinazopendekezwa	Vigezo vya upimaji	Zana za ufundishaji na ujifunzaji vinavyopendekezwa	Idadi ya vipindi
		(d) Kuchora ramani sahili ya shule, kata, wilaya, Tanzania	<p>Majadiliano: Ongoza wanafunzi kujadili namna ya kuchora ramani sahili ya shule, kata, wilaya na Tanzania</p> <p>Kazi kwa Vitendo: Ongoza mwanafunzi mmoja mmoja kuchora ramani sahili ya shule, kata, wilaya, na Tanzania</p>	Ramani sahili ya shule, kata, wilaya, na Tanzania imechorwa kwa usahihi	Michoro ya ramani	34
		(e) Kutumia ramani sahili kubaini uelekeo, umbali, na kutoa na kufuata maelekezo	<p>Maswali na Majibu: Tumia maswali na majibu, ongoza wanafunzi kubainisha matumizi ya ramani katika maisha yao ya kila siku</p>	Ramani sahili ili kubaini uelekeo, umbali, na kutoa na kufuata maelekezo imetumika kwa usahihi	Dira, futikamba na michoro ya ramani	34

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za ujifunzaji	Mbinu za ufundishaji na ujifunzaji zinazopendekezwa	Vigezo vya upimaji	Zana za ufundishaji na ujifunzaji vinavyopendekezwa	Idadi ya vipindi
			<p>Kazi ya vitendo: Tumia ramani rahisi (Darasa, shule na kijiji) kuongoza wanafunzi kubaini uelekeo, umbali kutoa na kufuata maelekezo</p>			
		(f) Kutumia ramani kuonesha mipaka ya kiutawala (<i>Mikoa</i>) na sura ya nchi (<i>milima, mabonde, mito na maziwa makuu, na bahari</i>)	<p>Maswali na majibu: Kupitia maswali na majibu ongoza wanafunzi kubaini mipaka ya kiutawala na maeneo au mikoa ambapo maumbo mbalimbali ya sura ya nchi yanapatikana</p> <p>Wasilisho: Tumia ramani ya Tanzania ili wanafunzi wabaini vitu vinavyounda sura ya nchi na mipaka ya kiutawala</p>	Ramani ya kuonesha mipaka ya kiutawala na sura ya nchi imetumiwa kwa usahihi	Ramani inayoonesha mipaka ya kiutawala na sura ya nchi	33

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za ujifunzaji	Mbinu za ufundishaji na ujifunzaji zinazopendekezwa	Vigezo vya upimaji	Zana za ufundishaji na ujifunzaji vinavyopendekezwa	Idadi ya vipindi
			<p>Kazi ya vitendo: Ongoza wanafunzi kuchora ramani ya Tanzania kuonesha mipaka ya kiutawala (mikoa) na sura ya nchi</p>			

Darasa la V

Jedwali Na. 4: Maudhui ya Muhtasari Darasa la V

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za ujifunzaji	Mbinu za ufundishaji na ujifunzaji zinazopendekezwa	Vigezo vya upimaji	Zan za ufundishaji na ujifunzaji vinavyopendekezwa	Idadi ya vipindi
1.0 Kumudu stadi za awali za sura ya nchi na rasilimali zilizopo	1.1 Kuonesha uelewa wa rasilimali asilia kuu za Tanzania	Kueleza mtawanyiko wa rasilimali asilia kuu za Tanzania	<p>Uchunguzi: Ongoza wanafunzi kubaini na kueleza rasilimali zilizopo kwenye jamii zao</p> <p>Ujifunzaji kupitia mtandao na maktaba: Ongoza wanafunzi kusoma taarifa mbalimbali ili kubaini rasilimali asilia kuu za Tanzania</p> <p>Majadiliano: Ongoza wanafunzi kujadili kuhusu mtawanyiko wa rasilimali asilia kuu za Tanzania</p>	Mtawanyiko wa rasilimali asilia kuu za Tanzania umeelezwa kwa usahihi	Ramani zinazoonesha mtawanyiko wa rasilimali asilia kuu za Tanzania	22

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za ujifunzaji	Mbinu za ufundishaji na ujifunzaji zinazopendekezwa	Vigezo vya upimaji	Zana za ufundishaji na ujifunzaji vinavyopendekezwa	Idadi ya vipindi
	1.2 Kuonesha uelewa wa awali wa uhusiano kati ya rasilimali asilia na maendeleo	Kueleza uhusiano kati ya mtawanyiko wa rasilimali asilia na maendeleo (<i>misitu-utalii, ufugaji wa nyuki; mito/maziwa/ bahari-uvuvi, usafirishaji, kilimo; ardhi-kilimo, ufugaji, uchimbaji wa madini</i>)	<p>Maswali na majibu: Ongoza wanafunzi kueleza uhusiano wa rasilimali asilia na maendeleo</p> <p>Kisamafunzo: Ongoza wanafunzi kusoma visa mbalimbali vinavyohusu mtawanyiko wa rasilimali asilia na uhusiano wake katika maendeleo</p> <p>Majadiliano: Ongoza wanafunzi kujadiliana kuhusu mtawanyiko wa rasilimali asilia na uhusiano wake na maendeleo</p>	Uhusiano wa mtawanyiko wa rasilimali asilia na maendeleo umeelezwa kwa usahihi	Matini zenye maudhui ya uhusiano kati ya mtawanyiko wa rasilimali asilia na maendeleo	22

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za ujifunzaji	Mbinu za ufundishaji na ujifunzaji zinazopendekezwa	Vigezo vya upimaji	Zana za ufundishaji na ujifunzaji vinavyopendekezwa	Idadi ya vipindi
2.0 Kumudu stadi za awali za Jiografia ya binadamu	2.1 Kuonesha uelewa wa awali wa uhusiano kati ya mtawanyiko wa watu na matumizi ya rasilimali	(a) Kueleza visababishi vya kijiografia vya mtawanyiko wa watu	Maswali na majibu: Tumia maswali na majibu kuwashirikisha wanafunzi kueleza visababishi vya kijiografia vya mtawanyiko wa watu	Visababishi vya kijiografia vya mtawanyiko wa watu vimeelezwa kwa usahihi	Chati za idadi ya watu	22
		(b) Kueleza uhusiano kati ya mtawanyiko wa watu, matumizi ya rasilimali na utunzaji wa mazingira	Majadiliano: Ongoza wanafunzi kujadiliana kuhusu uhusiano kati ya mtawanyiko wa watu, matumizi ya rasilimali na utunzaji wa mazingira	Uhusiano kati ya mtawanyiko wa watu, matumizi ya rasilimali na utunzaji wa mazingira umeelezwa kwa usahihi	Video na chati zinazoonesha uhusiano kati ya mtawanyiko wa watu, matumizi ya rasilimali na utunzaji wa mazingira	22

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za ujifunzaji	Mbinu za ufundishaji na ujifunzaji zinazopendekezwa	Vigezo vya upimaji	Zana za ufundishaji na ujifunzaji vinavyopendekezwa	Idadi ya vipindi
3.0 Kumudu misingi ya kutunza mazingira	3.1 Kuonesha uelewa wa awali wa dhana ya tabianchi na uhusiano wake na shughuli za kiuchumi	(a) Kueleza dhana ya hali ya hewa (<i>maana, vipengele vya hali ya hewa, na vifaa vinavyotumika kupima na kurekodi hali ya hewa</i>)	Bunguabongo: Ongoza wanafunzi kubunguabongo maana na vipengele vya hali ya hewa Majadiliano: Ongoza wanafunzi kujadili vifaa vinavyotumika kupima na kurekodi vipengele vya hali ya hewa	Dhana ya hali ya hewa imeelezwa kwa usahihi	Video yenye maudhui ya dhana ya hali ya hewa, na vifaa mbali mbali vya kupimia vipengele vya hali ya hewa	22
		(b) Kupima na kurekodi jotoridi, unyevuanga, mvua, upepo na mgandamizo wa hewa	Ziara ya mafunzo: Ongoza wanafunzi kutembelea kituo cha kupimia vipengele vya hali ya hewa kwenye maeneo yanayowazunguka ili kupima na kurekodi vipengele vya hali ya hewa	Jotoridi, unyevuanga, mvua, upepo na mgandamizo wa hewa vimepimwa na kurekodiwa kwa usahihi	Vifaa mbalimbali vya kupimia vipengele vya hali ya hewa	22

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za ujifunzaji	Mbinu za ufundishaji na ujifunzaji zinazopendekezwa	Vigezo vya upimaji	Zana za ufundishaji na ujifunzaji vinavyopendekezwa	Idadi ya vipindi
		(c) Kueleza uhusiano kati ya hali ya hewa na shughuli za kiuchumi	<p>Maswali na majibu: Ongoza wanafunzi kwa kutumia maswali na majibu kuelezea uhusiano wa hali hewa watu na shughuli za kiuchumi</p> <p>Majadiliano: Ongoza wanafunzi kujadili kuhusu uhusiano uliopo kati ya hali ya hewa na shughuli za kiuchumi</p>	Uhusiano kati ya hali ya hewa na shughuli za kiuchumi umeelezwa kwa usahihi	Matini yenye maudhui yanayohusu uhusiano kati ya hali ya hewa na shughuli za kiuchumi	22

Darasa la VI

Jedwali Na. 5: Maudhui ya Muhtasari Darasa la VI

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za ujifunzaji	Mbinu za ufundishaji na ujifunzaji zinazopendekezwa	Vigezo vya upimaji	Zana za ufundishaji na ujifunzaji vinavyopendekezwa	Idadi ya vipindi
1.0 Kumudu stadi za awali za ramani na mfumo wa jua	1.1 Kuonesha uelewa wa awali wa elimu ya mfumo wa jua	Kueleza dhana ya mfumo wa jua (<i>maana, umuhimu, sayari na mpangilio wake na magimba mengine</i>)	<p>Maswali na majibu: Ongoza wanafunzi kwa kutumia maswali na majibu kueleza maana na umuhimu mfumo wa jua</p> <p>Kuongoza kwa vitendo: Ongoza mwanafunzi mmoja mmoja kuchora mchoro wa mfumo wa jua na kuelezea kwa usahihi</p> <p>Majadiliano: Ongoza wanafunzi kwa kutumia mchoro wa mfumo wa jua katika vikundi kujadili mpangilio wa sayari</p>	Dhana ya mfumo wa jua imeelezwa kwa usahihi	Vifani vya mfumo wa jua, michoro ya mfumo wa jua, kurunzi, tufe, katuni/picha mjongeo kuonesha mpangilio wa sayari	36

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za ujifunzaji	Mbinu za ufundishaji na ujifunzaji zinazopendekezwa	Vigezo vya upimaji	Zana za ufundishaji na ujifunzaji vinavyopendekezwa	Idadi ya vipindi
			<p>Ujifunzaji kupitia mtandao na maktaba: Ongoza wanafunzi kusoma katika maktaba au katika mtandao kuhusu jua, sayari na, magimba mengine kisha kuwasilisha darasani</p>			
2.0 Kumudu stadi za awali za sura ya nchi	2.1 Kuonesha uelewa wa awali wa sura ya nchi	Kueleza uhusiano kati ya sura ya nchi na uoto wa asili	<p>Maswali na majibu: Kwa kutumia maswali na majibu, ongoza wanafunzi kueleza uhusiano kati ya sura ya nchi na uoto wa asili</p> <p>Majadiliano: Ongoza wanafunzi kujadili uhusiano kati ya maumbo ya sura ya nchi na uoto wa asili</p>	Uhusiano kati ya sura ya nchi na uoto wa asili umeelezwa kwa usahihi	Ramani zinazoonesha uhusiano wa sura ya nchi na uoto, picha mjongeo kuonesha maumbo ya sura ya nchi na uoto wa asili	24

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za ujifunzaji	Mbinu za ufundishaji na ujifunzaji zinazopendekezwa	Vigezo vya upimaji	Zana za ufundishaji na ujifunzaji vinavyopendekezwa	Idadi ya vipindi
			Ziara mafunzo: Ongoza wanafunzi kubaini uhusiano kati ya sura ya nchi na uoto wa asili katika mazingira asilia			
3.0 Kumudu stadi za awali za Jiografia ya binadamu	3.1 Kuonesha uelewa wa vyanzo vya taarifa za idadi ya watu na makazi	(a) Kueleza umuhimu wa taarifa za idadi ya watu na makazi	Maswali na majibu: Kwa kutumia maswali na majibu, ongoza wanafunzi kueleza umuhimu wa taarifa za idadi ya watu na makazi	Umuhimu wa taarifa ya idadi ya watu na makazi umeelezwa kwa usahihi	Matini zenye maudhui ya idadi ya watu na makazi	20
		(b) Kueleza vyanzo vya upatikanaji wa taarifa za idadi ya watu na makazi (<i>sensa: maana, aina, sifa, umuhimu, usajiri wa vizazi na vifo, rekodi za uhamiaji</i>)	Majadiliano: Ongoza wanafunzi katika vikundi kujadili vyanzo mbalimbali vya upatikanaji wa taarifa za idadi ya watu na makazi kisha kuwasilisha darasani	Vyanzo vya upatikanaji wa taarifa za idadi ya watu na makazi vimeelezwa kwa usahihi		16

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za ujifunzaji	Mbinu za ufundishaji na ujifunzaji zinazopendekezwa	Vigezo vya upimaji	Zana za ufundishaji na ujifunzaji vinavyopendekezwa	Idadi ya vipindi
			<p>Majadiliano: Katika makundi, ongoza wanafunzi kujadiliana kuhusu vyanzo mbalimbali vya upatikanaji wa taarifa za idadi ya watu na makazi</p> <p>Kualika mgeni: Mgeni mwenye maarifa juu ya vyanzo mbalimbali vya upatikanaji wa taarifa za idadi ya watu na makazi kuzungumza na wanafunzi</p>			
4.0 Kumudu misingi ya kutunza mazingira	4.1 Kuonesha uelewa wa awali wa dhana ya tabianchi na uhusiano wake na shughuli za kiuchumi	(a) Kueleza dhana ya tabianchi na mambo yanayoiathiri	<p>Maswali na majibu: Kwa kutumia maswali na majibu, ongoza wanafunzi kueleza dhana ya tabianchi na mambo yanyoiathiri</p>	Dhana ya tabianchi na mambo yanayoiathiri vimeelezwa kwa usahihi	Ramani za tabianchi, takwimu za tabianchi, chati zinazoonesha taarifa za tabianchi	20

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za ujifunzaji	Mbinu za ufundishaji na ujifunzaji zinazopendekezwa	Vigezo vya upimaji	Zana za ufundishaji na ujifunzaji vinavyopendekezwa	Idadi ya vipindi
			<p>Kisamafunzo: Kwa kutumia visa mbalimbali kwenye jamii na mazingira, ongoza wanafunzi kueleza mambo yanayoathiri tabianchi</p> <p>Majadiliano: Ongoza wanafunzi katika vikundi kujadiliana kuhusu shughuli za kibinadamu zinazoathiri tabianchi</p>			
		(b) Kueleza uhusiano kati ya tabianchi, mtawanyiko wa watu na shughuli za kiuchumi	<p>Banguabongo: Ongoza wanafunzi kubanguabongo kuhusu uhusiano kati ya tabianchi, mtawanyiko wa watu na shughuli za kiuchumi</p>	Uhusiano kati ya tabianchi, mtawanyiko wa watu na shughuli za kiuchumi umeelezwa kwa usahihi	Ramani za tabianchi, takwimu za tabianchi, chati zinazoonesha taarifa za tabianchi, video inayoonesha uhusiano wa tabianchi, mtawanyiko wa watu na shughuli za kiuchumi	20

Umahiri mkuu	Umahiri mahususi	Shughuli za ujifunzaji	Mbinu za ufundishaji na ujifunzaji zinazopendekezwa	Vigezo vya upimaji	Zana za ufundishaji na ujifunzaji vinavyopendekezwa	Idadi ya vipindi
			<p>Kisamafunzo: Tumia visa mbalimbali kuelezea uhusiano kati ya tabia nchi, mtawanyiko wa watu na shughuli za kiuchumi</p> <p>Ziara ya mafunzo Ongoza wanafunzi kutembelea mazingira halisi ili kuhusianisha tabianchi, mtawanyiko wa watu na shughuli za kiuchumi</p> <p>Majadiliano: Ongoza wanafunzi katika vikundi wajaadili uhusiano kati ya tabianchi, mtawanyiko wa watu na shughuli za kiuchumi</p>			

Bibliografia

- Engler, H. J., Matthews, T., Bushaw, W., & Stooksberry, L. (2018). *Geography framework for the 2018 national assessment of educational progress*. U.S. Department of Education.
- KICD. (2021). *Republic of Kenya upper primary level designs subject social studies grade 6* (1st ed.). Kenya Institute of Curriculum Development.
- MIE. (2016). *National curriculum framework: Nine-year continuous basic education grades 7, 8, & 9*. Mauritius Institute of Education.
- MOE, & UCLES. (2021). *Singapore–Cambridge general certificate of education ordinary level (2023): Geography (syllabus 2236)*. Cambridge Assessment International Education.
- REB. (2015). *Competence-based curriculum: Curriculum framework pre-primary to upper secondary 2015*. Rwanda Education Board.
- Taasisi ya Elimu Tanzania. (2018). *Maarifa ya Jamii, Kitabu cha Mwanafunzi Darasa la 3*: Taasisi ya Elimu Tanzania.
- Taasisi ya Elimu Tanzania. (2018). *Maarifa ya Jamii, Kitabu cha Mwanafunzi Darasa la 4*: Taasisi ya Elimu Tanzania.
- Taasisi ya Elimu Tanzania. (2018). *Maarifa ya Jamii, Kitabu cha Mwanafunzi Darasa la 5*: Taasisi ya Elimu Tanzania.
- The Government of Ireland. (1999). *Social, environmental and scientific education: Primary school curriculum. In Primary School Curriculum*. The stationery office. http://www.curriculumonline.ie/getmedia/346522bd-f9f6-49ce-9676-49b59fdb5505/PSEC03c_Science_Curriculum.pdf
- UCLES. (2017). *Syllabus Cambridge IGCSE Geography 0460* (2nd ed.). Cambridge Assessment International Education.